

บทที่ 2

แนวคิดทางทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในการศึกษาถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออมได้อาศัยแนวคิดจากทฤษฎีว่าด้วยการบริโภคและผลงานวิจัยอื่นที่มีผู้เคยศึกษาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งการศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อรายได้ในฐานะที่เป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคและการออม กล่าวคือ เมื่อครัวเรือนมีรายได้ภายหลังจากที่ได้หักภาษีให้แก่รัฐบาลแล้ว ก็สามารถนำรายได้นั้นไปใช้จ่ายซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและสินทรัพย์ถาวร ส่วนหนึ่งของรายได้ที่คงเหลืออยู่ซึ่งเรียกว่า "การออมทรัพย์" จึงเปรียบเสมือนเป็นตัวรับของวงจรการหมุนเวียนของกระแสรายได้ซึ่งมีผลทำให้กระแสรายได้ในขณะใดขณะหนึ่งไม่เท่ากับกระแสรายจ่าย การเปลี่ยนแปลงของรายได้จะส่งผลกระทบต่อ การบริโภค และมีผลต่อเนื่องไปยังระดับการออมและการลงทุน การออมจึงมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ Hans - Paul Burkner¹ ได้จำแนกการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของรายได้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีต่อพฤติกรรมการออม โดยเรียกการวิเคราะห์นี้ว่า "การวิเคราะห์ทางด้านรายได้ หรือ Income Approach" ดังสามารถแสดงให้เห็นได้ดังนี้

Hypothesis	Past Income	Current Income	Future Income	Social Relationship
1. Absolute Income Hypothesis		*		
2. Relative Income Hypothesis	*	*		*
3. Life-Cycle Hypothesis		*	*	
4. Permanent Income Hypothesis		*	*	

¹ Hans - Paul Burkner, "Saving Behavior and Savings Mobilization in Developing Countries : A Comparative Analysis of the Philippines and Thailand" (Doctoral dissertation, Faculty of Social Studies, University of Oxford, 1981), pp.18 - 29.

“การศึกษาถึงทฤษฎีที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และการออม (หรือการบริโภค) สามารถสรุปสมมติฐานในทางทฤษฎีได้ดังนี้²

2.1.1 สมมติฐานรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis)

ตามแนวคิดของ John Maynard Keynes ซึ่งได้อธิบายทฤษฎีการบริโภคโดยมีสมมติฐานที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ การบริโภคที่เกิดขึ้นในงวดเวลาใดจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Income) ภายหลังจากหักภาษี หรือรายได้สุทธิ (Disposable Income) ในงวดเวลาเดียวกัน แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้สัดส่วนกัน (Nonproportional Relationship) ในลักษณะที่ว่าเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น การบริโภคก็จะเพิ่มขึ้น แต่การบริโภคจะไม่เพิ่มขึ้นในสัดส่วนเท่ากับการเพิ่มขึ้นของรายได้โดยจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง นั่นคือ อัตราการเพิ่มขึ้นของการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้นในหน่วยหลัง ๆ จะน้อยกว่าอัตราการเพิ่มขึ้นในหน่วยแรก ๆ เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ความโน้มเอียงเฉลี่ยในการอุปโภคบริโภค (Average Propensity to Consume : APC) จะมีค่าลดลงเรื่อย ๆ แต่ไม่เท่ากับศูนย์ เป็นผลให้ช่องว่างระหว่างรายได้และการบริโภคเพิ่มขึ้น และช่องว่างดังกล่าวนี้ก็คือ การออม ซึ่งหมายถึงรายได้สุทธิส่วนที่เหลือจากการใช้จ่าย จึงสรุปได้ว่าการออมสัมพันธ์กับรายได้สุทธิของบุคคล เมื่อบุคคลมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น การออมก็จะเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนของรายได้

เคนส์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคและระดับรายได้สุทธิของบุคคลให้เห็นได้จาก

$$C = a + bY_d \quad (1)$$

- โดยที่ C - การใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค
 Y_d - รายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริง (Disposable Income)
 a - ระดับการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคต่ำสุดเท่าที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยไม่มี
 ความสัมพันธ์กับรายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริง

² วัฒนา สายทนต์, *มหเศรษฐศาสตร์: จากทฤษฎีสู่นโยบาย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 219 - 244, วิไลลักษณ์ ไทยอุดมคำ และวณิชกร อัครนันท์, “การเร่งการออมของครัวเรือนในประเทศ,” *รายงานผลการวิจัย* (คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531).

- b - ความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการอุปโภคบริโภคหรือ MPC แสดงถึงสัดส่วนการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น 1 หน่วย

$$Y_d = C + S \quad (2)$$

$$S = Y_d - C \quad (3)$$

$$S = Y_d - (a + bY_d)$$

$$S = -a + (1 - b)Y_d \quad (4)$$

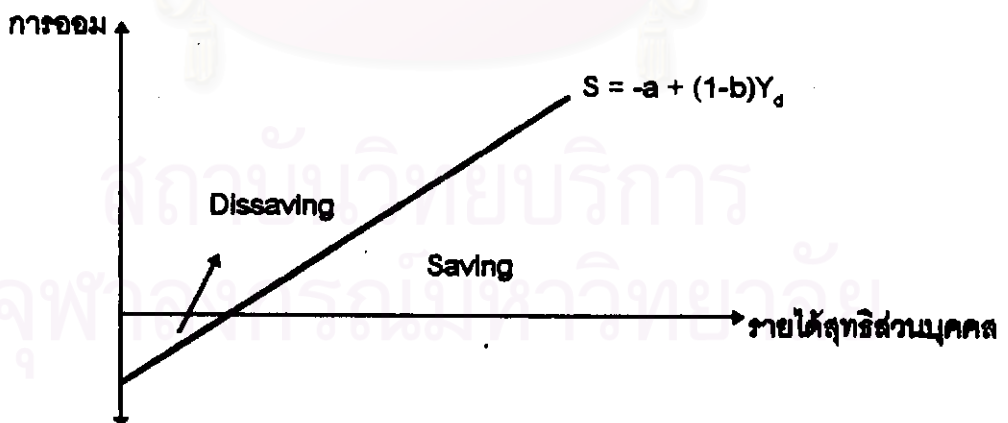
โดยที่ S = การออม

$$S/Y_d = (-a/Y_d) + (1 - b) \quad (5)$$

โดยที่ S/Y_d = ความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออม (Average Propensity to Save : APS)

จากสมการ (5) เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นในขณะที่ค่า a และ b คงที่ APS จะเพิ่มขึ้น เส้นที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการออมและระดับรายได้ต่าง ๆ กันเรียกว่า เส้นการออม ดังแสดงให้เห็นได้จากรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 : ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้สุทธิส่วนบุคคลและการออม

อย่างไรก็ตามในขณะที่รายได้อยู่ในระดับต่ำ บุคคลก็อาจใช้จ่ายเกินกว่ารายได้ที่มีอยู่เป็นผลให้การออมมีค่าเป็นลบ (dissaving) อันหมายถึง ณ ระดับรายได้ที่ต่ำนั้น นอกจากจะไม่มี การออมเกิดขึ้นแล้ว บุคคลต้องนำเงินออมที่เกิดขึ้นในงวดก่อนมาใช้จ่ายหรืออาจต้องกู้ยืมมาเพื่อ ใช้จ่าย

2.1.2 สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis)

James S. Duesenberry ได้เสนอแนวคิดว่าการบริโภคของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับรายได้โดยเปรียบเทียบ นั่นคือ ระดับรายได้ในงวดปัจจุบันเปรียบเทียบกับระดับรายได้สูงสุดที่เคยได้รับในอดีตหรือเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยของคนในสังคม ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า ครัวเรือนที่มีระดับการบริโภคที่สูงอยู่ ณ ระดับหนึ่งแล้ว แม้ว่ารายได้ในปัจจุบันจะลดลงเมื่อเทียบกับรายได้ในอดีต ครัวเรือนก็จะพยายามรักษามาตรฐานการครองชีพให้คงเดิม จึงเป็นการยากที่ครัวเรือนนั้นจะลดค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคสำหรับงวดปัจจุบันได้ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากรูปแบบสมการการออมดังที่ Duesenberry ได้อธิบายไว้ดังนี้

$$S_t / Y_t = a_1 + b_1 (Y_t / Y_0)$$

- โดยที่ S_t - การออมในงวดเวลาปัจจุบัน
 Y_t - ระดับรายได้สุทธิที่ใช้จ่ายได้จริงในงวดเวลาปัจจุบัน
 Y_0 - ระดับรายได้สุทธิที่ใช้จ่ายได้จริงที่สูงสุดในอดีต
 a_1 - การออมที่เป็นอิสระจากรายได้
 b_1 - สัดส่วนของรายได้โดยเปรียบเทียบที่มีผลต่อแนวโน้มการออมเฉลี่ย
 S_t / Y_t - สัดส่วนการออมต่อรายได้ (APS)

ถ้ารายได้ในงวดปัจจุบัน (Y_t) สูงกว่ารายได้ในอดีต (Y_0) ความโน้มเอียงในการออมเฉลี่ยหรือสัดส่วนของการออมต่อรายได้ (S_t / Y_t) จะมีค่าสูง และถ้าระดับรายได้ในงวดปัจจุบันต่ำกว่ารายได้สูงสุดที่เคยได้รับในอดีต สัดส่วนการออมต่อรายได้อาจมีค่าต่ำ เนื่องจากความพยายามของครัวเรือนที่จะรักษาระดับการบริโภคให้คงเดิม ด้วยเหตุนี้รายได้โดยเปรียบเทียบในปัจจุบันกับรายได้ในอดีตจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออม

นอกจากนี้จากข้อสมมติของเคนส์ที่ว่าค่าใช้จ่ายของแต่ละบุคคลเป็นไปโดยอิสระจากกลุ่มในสังคมก็ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้ Duesenberry มีความเห็นว่าการใช้จ่ายของบุคคลใดยังมีความสัมพันธ์กับอุปนิสัยการใช้จ่ายของบุคคลอื่นที่มีรายได้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน เพื่อพยายามทำให้ระดับความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับกลุ่มสังคม กรณีนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นอิทธิพลของการเลียนแบบในการบริโภค ครัวเรือนที่มีรายได้โดยเปรียบเทียบแล้วต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยในสังคมมีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายค่อนข้างสูง ความโน้มเอียงในการบริโภคเฉลี่ยจะมีค่าสูงหรือครัวเรือน

นั้นจะมีการออมน้อย ในขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยก็จะให้จ่ายค่อนข้างต่ำ เนื่องจากอิทธิพลของการเลียนแบบในภาครบวิภาค จึงทำให้การบริโภคมีระดับที่ใกล้เคียงกับการบริโภคของบุคคลอื่นในสังคม การออมของครัวเรือนในภาครบวิภาคนี้จึงอยู่ในระดับสูง

2.1.3 สมมติฐานแบบวงจรชีวิต (Life - Cycle Hypothesis)

ทฤษฎีนี้ได้พัฒนาขึ้นจากนักเศรษฐศาสตร์หลายท่าน โดย Franco Modigliani และ Richard Brumberg ในปี 1954 และ Albert Ando ร่วมกับ Modigliani ได้นำมาทดสอบโดยใช้ข้อมูลจากสหรัฐอเมริกาในปี 1963

สมมติฐานของทฤษฎีนี้ได้จำแนกรายได้ออกเป็นรายได้ที่เกิดจากแรงงานและรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์หรือทรัพย์สินสมบัติ การบริโภคในงวดเวลาใดนอกจากจะมีความสัมพันธ์กับรายได้ในงวดเวลานั้น ยังมีความสัมพันธ์กับรายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตและมูลค่าสินทรัพย์ อีกทั้งได้พิจารณาปัจจัยทางด้านประชากรที่สำคัญ คือ อายุเข้ามาพิจารณาในฟังก์ชันการบริโภคด้วยการตัดสินใจที่จะบริโภคของแต่ละครัวเรือนจะพิจารณาอรรถประโยชน์จากการบริโภคที่ได้รับสูงสุดตลอดช่วงชีวิตภายใต้ข้อจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรที่คาดว่าจะได้รับตลอดอายุขัย กล่าวคือ จะพิจารณาทั้งรายได้ที่ได้รับในงวดเวลาปัจจุบันและรายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต หรืออีกนัยหนึ่งคือพิจารณาสินทรัพย์สุทธิในปัจจุบันและมูลค่าคิดลดในปัจจุบันของรายได้ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ดังสามารถอธิบายได้จาก³

$$U = U(C_0, \dots, C_t, \dots, C_T) \quad (1)$$

Subject to budget constraint

$$\sum_{t=0}^T Y_t / (1+r)^t = \sum_{t=0}^T C_t / (1+r)^t$$

โดยที่ สมการ (1) - อรรถประโยชน์ที่ได้รับจากการบริโภคตลอดช่วงชีวิต

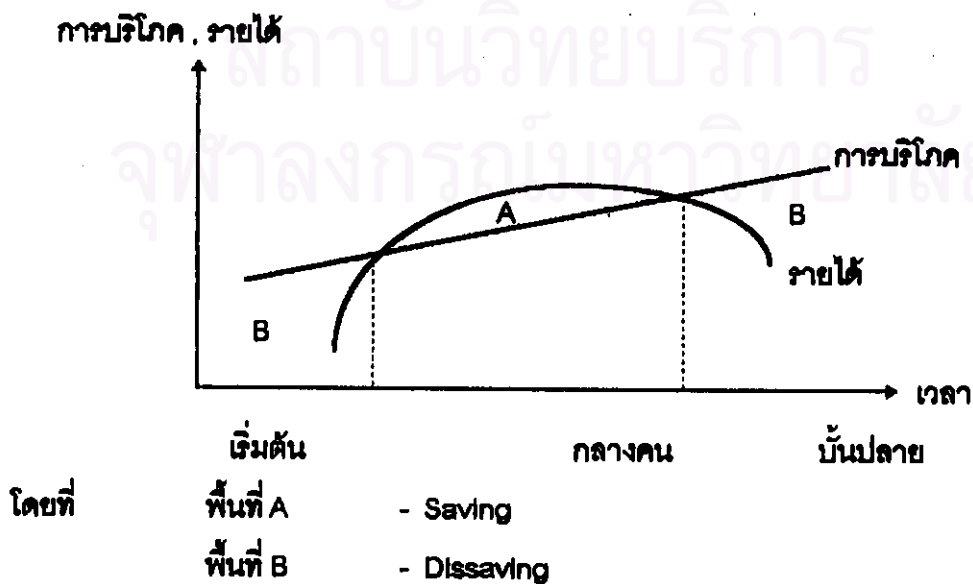
$$\sum_{t=0}^T Y_t / (1+r)^t - \text{มูลค่าปัจจุบันของรายได้ตลอดช่วงชีวิต}$$

³Hans - Paul Burkner, "Saving Behavior and Savings Mobilization in Developing Countries : A Comparative Analysis of the Philippines and Thailand", pp. 24 - 26.

$$\sum_{t=0}^T C_t / (1+r)^t - \text{มูลค่าปัจจุบันของการบริโภคตลอดช่วงชีวิต}$$

การพิจารณาถึงการบริโภคตลอดช่วงชีวิตจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นหรือคงที่ เนื่องจากสมมติว่าการบริโภคในปัจจุบันและอนาคตไม่เปลี่ยนแปลงตามเวลา ผู้บริโภคจึงมีระดับการบริโภคคงที่ด้วยเหตุนี้ ในช่วงอายุน้อย ระดับการบริโภคของแต่ละครัวเรือนจะอยู่ในระดับต่ำและจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่ไม่มากนักเมื่อครัวเรือนมีอายุมากขึ้น ส่วนการกระจายรายได้ตลอดช่วงอายุขัยของครัวเรือนจะมีลักษณะเป็นเส้นโค้ง เนื่องจากในช่วงแรกของชีวิตครัวเรือนยังมีรายได้ต่ำและจะเพิ่มขึ้นในวัยกลางคน หลังจากนั้นรายได้จะลดลงเมื่อบั้นปลายชีวิต ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในช่วงแรกของชีวิต ประสิทธิภาพในการผลิตต่ำและจะเริ่มเพิ่มสูงขึ้นในช่วงวัยกลางคนจนกระทั่งลดลงในช่วงปลายของชีวิต เมื่อแบบแผนการบริโภคและรายได้ตลอดช่วงชีวิตของครัวเรือนเป็นไปในลักษณะข้างต้นนี้จึงสามารถแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการออมได้ว่า ในช่วงต้นของชีวิต ครัวเรือนจะมีระดับการบริโภคสูงกว่ารายได้ การออมจะมีค่าเป็นลบหรือมีหนี้สินเกิดขึ้นโดยการกู้ยืมเงินมาเพื่อใช้จ่ายในการบริโภค ด้วยเหตุนี้ ครัวเรือนจะกลายเป็นผู้กู้สุทธิ (Net Borrower) แต่เมื่ออายุมากขึ้นเริ่มทำงานจึงมีรายได้สูงขึ้นและสูงกว่าการบริโภค จึงทำให้การออมเป็นบวก เนื่องจากต้องอดออมเงินเพื่อนำไปชำระหนี้สินในช่วงแรกของชีวิตและเก็บไว้ใช้จ่ายยามชรา จนกระทั่งในช่วงปลายของชีวิต รายได้ลดลงเนื่องจากประสิทธิภาพในการทำงานลดลงหรือปลดเกษียณ จึงเริ่มนำเงินออมมาใช้จ่ายจนสิ้นชีวิต การออมในช่วงนี้ก็จะกลายเป็นลบอีกครั้งหนึ่ง ดังสามารถแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนจากรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.2 : ระดับรายได้และการบริโภคตลอดช่วงชีวิตของครัวเรือน

ข้อสรุปที่ได้จากสมมติฐานนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ผลกระทบจากปัจจัยทางด้านประชากร (Demographic Factor) ที่มีต่อพฤติกรรมการออมไม่ว่าจะเป็นช่วงอายุของประชากร อัตราเกิด และอัตราการพึ่งพิง

2.1.4 สมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis)

ตามแนวคิดของ Milton Friedman พิจารณาการตัดสินใจที่จะบริโภคและออมทรัพย์ในระยะยาวเช่นเดียวกับ Life - Cycle Hypothesis¹ ทั้งนี้ Friedman กำหนดข้อสมมติพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ

4.1 รายได้และการบริโภคสามารถจำแนกทั้งในลักษณะถาวรและชั่วคราวดังนี้

$$\begin{aligned} Y &= Y_p + Y_T \\ C &= C_p + C_T \end{aligned}$$

- โดยที่ Y - รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาหนึ่ง
 Y_p - รายได้ถาวร (Permanent Income)
 Y_T - รายได้ชั่วคราว (Transitory Income)
 C - การบริโภคที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาหนึ่ง
 C_p - การบริโภคถาวร (Permanent Consumption)
 C_T - การบริโภคชั่วคราว (Transitory Consumption)

รายได้ถาวร หมายถึง มูลค่าปัจจุบันของรายได้เฉลี่ยในระยะยาวที่คาดว่าจะได้รับจากสินทรัพย์ที่เป็นมนุษย์ (human wealth) และสินทรัพย์ที่ไม่ใช่มนุษย์ (non - human wealth) หรือหมายถึงรายได้ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานและสินทรัพย์อื่นที่บุคคลถือได้ โดยที่ครัวเรือนสามารถนำมาใช้จ่ายในการบริโภคได้โดยไม่กระทบต่อฐานะความมั่งคั่ง ในงวดเวลาใด รายได้ที่เกิดขึ้นจริงอาจเบี่ยงเบนไปจากรายได้ถาวรเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในรายได้โดยอิสระหรือรายได้ชั่วคราว ถือเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดฝันและมีลักษณะไม่แน่นอน อาจมีค่าเป็นบวกหรือลบก็ได้เนื่องจากสมมติให้ในแต่ละบุคคลจะไม่ทำการบริโภคในส่วนที่เหลือของรายได้ประเภทนี้

¹Ibid., pp.27 - 29.

ค่า MPS ของรายได้ชั่วคราวจึงมีค่าเท่ากับ 1 แต่ในระยะยาวแล้วรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาใดจะเป็นรายได้ถาวร การบริโภคก็เช่นเดียวกัน ในระยะยาวการบริโภคที่เกิดขึ้นจริงจะเป็นการบริโภคถาวร

4.2 การบริโภคถาวรเป็นฟังก์ชันกับรายได้ถาวร

$$C_p = k(r, w, u) Y_p$$

โดยที่ค่า k หรือ APC ขึ้นอยู่กับ

- r หรืออัตราดอกเบี้ยเงินฝากหรือเงินกู้
- w หรือขนาดของรายได้จากสินทรัพย์ที่เป็นมนุษย์เปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้รับจากสินทรัพย์ที่ไม่ใช่มนุษย์
- u หรือรสนิยม / ความชอบของแต่ละบุคคล

4.3 องค์ประกอบของรายได้และการบริโภคชั่วคราวและถาวรเป็นอิสระต่อกัน นั่นคือ

$$\delta Y_T Y_P = \delta C_T C_P = \delta Y_T C_T = 0$$

ด้วยเหตุนี้ การบริโภคมีความสัมพันธ์กับรายได้ถาวรและครัวเรือนจะไม่ทำการบริโภคในส่วนที่เหลือของรายได้ชั่วคราว จึงสามารถกำหนดพฤติกรรมการออมตามทฤษฎีนี้ได้ นั่นคือ

$$S_t = a_0 + a_1 Y_{Pt} + a_2 Y_{Tt}$$

- โดยที่
- S_t - การออม
  - a_0 - ค่า Intercept ที่แสดงถึงการออมเมื่อไม่มีรายได้เกิดขึ้น
  - a_1 - สัดส่วนของรายได้ถาวรที่มีผลต่อการออม
  - a_2 - สัดส่วนของรายได้ชั่วคราวที่มีผลต่อการออม

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากความสำคัญของปัญหาการขาดแคลนเงินออมภายในประเทศเป็นสาเหตุให้มีผู้สนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมการออมของครัวเรือนทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมอันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมเงินออมและทำให้ประเทศสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น การศึกษานี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการรวบรวมผลงานที่มีผู้เคยศึกษาโดยพิจารณาจำแนกตามความสามารถ สิ่งจูงใจ โอกาสที่เอื้ออำนวยต่อการออม และปัจจัยอื่นเป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการออมภาคครัวเรือนผ่านสถาบันการเงินไทย ทั้งนี้หลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการจำแนกปัจจัยทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้นนี้ มาจากงานวิจัยของสุชาติ กิระกุลและคณะ (2526) , วิไลลักษณ์ ไทยอุดมสำห และ วลัยภรณ์ อัดตะนันท์ (2531) และ Hans - Paul Burkner (1981) ดังสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.2.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่กำหนดความสามารถในการออมของครัวเรือน

2.2.1.1 รายได้

จากการศึกษาในทางทฤษฎีและการวิเคราะห์เชิงประจักษ์สนับสนุนสมมติฐานที่ว่าตัวแปรรายได้มีผลกระทบในทางบวกต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน ทั้งนี้สุชาติ กิระกุลและคณะ¹ (2526) ใช้รายได้พึงใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินในปีปัจจุบันและรายได้พึงใช้จ่ายที่แท้จริงเป็นปัจจัยกำหนดความสามารถในการออมของครัวเรือนในช่วงปี 2510 - 2523 ผลการศึกษาพบว่ารายได้พึงใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินในปีปัจจุบันกำหนดการออมในรูปสินทรัพย์ถาวร สินทรัพย์ทางการเงิน และการออมนอกระบบในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ครัวเรือนอาจเก็บออมในรูปสินทรัพย์ถาวร อาทิเช่น อาคารและสิ่งก่อสร้างเพื่ออยู่อาศัย สินค้าคงคลัง และเครื่องมือในการผลิต เป็นต้น หรือในรูปสินทรัพย์ทางการเงิน อาทิเช่น เงินฝากที่สถาบันการเงิน เบี้ยประกันชีวิต หลักทรัพย์รัฐบาลและเอกชน และตัวสัญญาใช้เงิน เป็นต้น หรืออาจออมในลักษณะที่เป็นการออมนอกระบบซึ่งจะทดแทนการออมในระบบการเงิน จากการศึกษาของสุจิตรา บัวใบ² (2527) ซึ่งใช้ข้อมูลในปี 2523 จากแบบสอบถามโครงการระดมเงินออมของธนาคารแห่งประเทศไทยในลักษณะที่เป็นข้อมูลภาคตัดขวางเพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรม

¹สุชาติ กิระกุล , อมรา ศรีพักษ์ และปรีชา พลอยคนัย, "การออมภาคครัวเรือน," ใน รายงานเศรษฐกิจรายเดือนธนาคารแห่งประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร, 2526), หน้า 25 - 62.

²สุจิตรา บัวใบ, "การวิเคราะห์พฤติกรรมการออมของครัวเรือนในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

การออมของครัวเรือนในเขตเมืองและชนบทของภาคต่าง ๆ รวม 5 ภาค โดยใช้รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยเป็นรายเดือน ซึ่งรวมถึงรายได้ที่เป็นตัวเงินและรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินในการวิเคราะห์ พบว่าเมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็นผลให้การออมเพิ่มขึ้นทั้งการออมของครัวเรือน การออมในรูปเงินสด เงินฝากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น กรมธรรม์ประกันชีวิต และการออมของครัวเรือนกรณีจำแนกตามชั้นอายุและรายได้ในทุกภาคทั้งเขตเมืองและชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับการออมในรูปสลากและเงินฝากธนาคารออมสินนั้น รายได้จะมีอิทธิพลน้อยมาก เนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ออมในรูปแบบนี้จะมีรายได้ค่อนข้างต่ำ เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นครัวเรือนก็จะหันไปออมในรูปแบบอื่นแทน อย่างไรก็ตาม โสภณ ไรจน์ธำรงค์^๑ (2528) ได้ใช้ข้อมูลเดียวกับงานวิจัยของสุจิตรา บัวใบ แต่ได้ศึกษาเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น โดยที่โสภณใช้รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนในการวิเคราะห์เช่นกัน พบว่ารายได้กำหนดการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 99 ในทางบวกทั้งในและนอกเขตเทศบาล โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์และค่าความยืดหยุ่นของเงินออมต่อรายได้มีค่าสูงที่มากกว่า 1 และค่าความยืดหยุ่นนี้ในเขตเทศบาลจะมีค่าสูงกว่านอกเขตเทศบาล นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจำแนกตามชั้นอายุ ชั้นอาชีพ การศึกษา การถือกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน และการออมทรัพย์กับสถาบันการเงินแล้ว รายได้ยังมีความสำคัญต่อการออมในทุกกรณีทั้งที่ศึกษาทั้งในและนอกเขตเทศบาล ทั้งนี้โสภณได้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจเงินออมของธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2536^๒ ศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในประเทศไทยซึ่งก็ให้ผลเช่นเดียวกับที่เคยศึกษาในปี 2528 สมทรง จิรพัฒน์กุล^๓ (2529) ใช้ผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้นในการศึกษา พบว่าการเปลี่ยนแปลงปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้นประมาณร้อยละ 95.30 ในทิศทางเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กัน 0.9762 ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการที่อัตราผลผลิตในประเทศเพิ่มขึ้นมีผลทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการออมของครัวเรือนและปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ก็จะเพิ่มขึ้น จากการศึกษาของวิไลลักษณ์ ไทยอุดมสาร^๔ และ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑โสภณ ไรจน์ธำรงค์, "พฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528).

^๒โสภณ ไรจน์ธำรงค์, "พฤติกรรมการออมของครัวเรือนไทย: ผลการสำรวจปี 2536," ใน *บทความวิชาการวิเคราะห์นโยบายเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย*, 2537.

^๓สมทรง จิรพัฒน์กุล, "การศึกษายปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการธนาคารและการเงิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

วณิชภรณ์ อัดตะนันท์¹⁰ (2531) ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมของครัวเรือนในสถาบันการเงินที่สำคัญ 5 แห่ง คือ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน ธนาคารออมสิน บริษัทประกันชีวิต และสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยที่ใช้รายได้จากทรัพย์สิน รายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริง และรายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงในอดีตในการวิเคราะห์ พบว่ารายได้จากทรัพย์สินกำหนดการออมในบริษัทเงินทุน ธนาคารออมสิน บริษัทประกันชีวิต และสหกรณ์ออมทรัพย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องตาม Permanent Income Hypothesis ของ Friedman ที่ว่ารายได้ชั่วคราวไม่มีอิทธิพลต่อการบริโภค โดยที่ครัวเรือนจะใช้จ่ายในรายได้ถาวรเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ รายได้ชั่วคราวจึงถูกเก็บออมไว้ ค่า MPS ของรายได้ชั่วคราวจึงเท่ากับหนึ่ง เมื่อรายได้จากทรัพย์สินจึงถือได้ว่าเป็นรายได้ชั่วคราวของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงจึงมีผลให้การออมเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน ขณะที่รายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงกำหนดการออมรวมในสถาบันการเงินทั้งห้าแห่ง สอดคล้องตาม Absolute Income Hypothesis ของเคนส์ว่า เมื่อ 1 หน่วยของรายได้ที่เพิ่มขึ้นจะนำไปใช้ในการบริโภคส่วนหนึ่งและเก็บเป็นเงินออมอีกส่วนหนึ่ง เมื่อรายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงเพิ่มขึ้น จึงมีผลให้การออมเปลี่ยนแปลงในทางเดียวกัน ส่วนรายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงในอดีตกำหนดการออมผ่านธนาคารพาณิชย์ในทางบวกแตกต่างจาก Relative Income Hypothesis ของ Duesenberry ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ในอดีตและการออมในปัจจุบันในทางลบ ด้วยเหตุผลที่ว่าแม้รายได้ในปัจจุบันลดลง การที่บุคคลพยายามรักษาความมั่งคั่งมีตาในสังคมและความเคยชินในการบริโภค จึงทำให้การบริโภคในปัจจุบันสูงตามสัดส่วนของรายได้ในอดีตที่อยู่ในระดับที่สูงกว่า เป็นผลให้การออมในปัจจุบันลดลงตรงข้ามกับรายได้ในอดีต แต่วิลด์กษณ์เห็นว่าอาจเป็นไปได้ที่ว่ารายได้ในอดีตและปัจจุบันไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เมื่อรายได้ในอดีตหรือรายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงในปีที่ผ่านมาสูง ทำให้รายได้สะสมของครัวเรือนระหว่างปีนั้นและปีที่แล้วเพิ่มขึ้น โอกาสที่จะออมของครัวเรือนจากรายได้สะสมทั้งสองปีก็อาจเพิ่มขึ้นได้ วิลด์กษณ์ยังได้แสดงความสำคัญของรายได้ทั้ง 3 ที่มีต่อการออมอีกว่า เมื่อปัจจัยทั้งสามเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้การออมเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สูงกว่า Praveena Dethithikool¹¹ (1986) ใช้อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้นที่แท้จริงเป็นตัววัดความสามารถในการออมของประเทศกำลังพัฒนาในอาเซียน 5 ประเทศ คือ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย เกาหลี และไทย ผลที่ได้กำหนดการออมในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นอินโดนีเซียและไทยที่ความสัมพันธ์ต่อการออมไม่มีนัยสำคัญ ทั้งนี้การเพิ่มขึ้นของ

¹⁰วิลด์กษณ์ ไทยอุตถ่าห์ และวณิชภรณ์ อัดตะนันท์, "การเฟื่องการออมของครัวเรือนในประเทศ," *รายงานผลการวิจัย*.

¹¹Praveena Dethithikool, "A Study of Aggregate Saving Rate of Five Selected Developing Asian Countries : 1960 - 1981" (Master of Economics, English Language Program Thammasat University, 1986).

อัตราการเติบโตในผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้นที่แท้จริงร้อยละ 1 จะทำให้การออมเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.9 - 7.9 ในฟิลิปปินส์ ร้อยละ 2.9 - 4.9 ในมาเลเซีย และร้อยละ 2.8 - 4.0 ในเกาหลี การศึกษาของ Chalongphob Sussangkarn¹² (1989) ในเชิงพรรณนาจากผลงานวิจัยในอดีตที่มีผู้เคยศึกษาแล้ว ได้ผลการศึกษาลำดับต้นความสัมพันธ์ในทางบวกซึ่งเป็นจริงตามสมมติฐานที่อธิบายเกี่ยวกับรายได้ต่าง ๆ อาทิเช่น รายได้ในปัจจุบัน รายได้ถาวร หรือแม้แต่อัตราการเติบโตในรายได้ Roong Poshyananda (1995)¹³ ใช้รายได้สุทธิส่วนบุคคลของครัวเรือนเทียบกับผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้นในการศึกษาปัจจัยกำหนดการออมภาคเอกชนในประเทศไทยในปี 1971 - 1994 พบว่าการลดลงของตัวแปรนี้เป็นผลให้อัตราการออมของครัวเรือนลดลงร้อยละ 0.7 สอดคล้องกับความจริงที่ว่ามากกว่าสองในสามของการลดลงของการออมเป็นผลจากการลดลงในรายได้ของครัวเรือน Roong ยังศึกษาอิทธิพลของการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันต่อการออมโดยวัดจากสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) พบความสัมพันธ์ในทางบวกต่อการออมภาคครัวเรือน นอกจากศึกษาในระดับมหภาคแล้วยังศึกษาในระดับจุลภาคโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจเงินออมของธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2536 พบว่ารายได้มีผลในทางบวกต่อการออมภาคครัวเรือน ความไม่มั่งคั่งเฉลี่ยและความไม่มั่งคั่งหน่วยสุดท้ายในการออมเพิ่มขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น แสดงว่ายิ่งการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันก็จะเป็นผลให้การออมภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้น

การศึกษางานวิจัยในต่างประเทศให้ผลการศึกษาเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ Mohammed Nihat และ Nihat Bilgrami¹⁴ (1989) ใช้รายได้ประชาชาติเบื้องต้น ณ ราคาตลาด (Gross National Income at Market Price) รายได้ประชาชาติจากภาคการเกษตร ณ ราคาตลาด (National Income from Agricultural Sector at Market Price) และรายได้ประชาชาติจากภาคที่ไม่ใช่ภาคการเกษตร ณ ราคาตลาด (National Income from Non - Agricultural Sector at Market Price) ศึกษาปัจจัยกำหนดการเติบโตของความต้องการในการฝากเงิน (Demand for Deposit) สำหรับธนาคารพาณิชย์ โดยจำแนกออกเป็นเงินฝากกระแสรายวัน (Demand Deposits) และเงินฝาก

¹²Chalongphob Sussangkarn, "Literature Review of Household Consumption and Saving in Thailand," Thailand Development Research Institute Foundation, Seminar on Literature Review Promotion of Analysis and Consideration of Population Consequences of Development Planning and Policy in Thailand, Paper presented at Pattaya, 8 - 9 July 1989.

¹³Roong Poshyananda, "Private Saving in Thailand : Determining Factors and Channels for Mobilization," ใน *บทความวิชาการวิชาการระหว่างนโยบายเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย*, 2538, หน้า 52 - 79.

¹⁴Mohammed Nihat and Nihat Bilgrami, "Determinants of Growth of Bank Deposits in Pakistan," *Savings and Development* Vol.XIII, No.4 (1989).

ประจำ (Time Deposits) ในรูปตัวเงินในฝากก็สถาน พบว่าตัวแปรรายได้ประชาชาติเบื้องต้น ณ ราคาตลาดกำหนดการเติบโตในเงินฝากกระแสรายวันในทางบวก ในขณะที่ตัวแปรรายได้ประชาชาติที่ไม่ใช่ภาคการเกษตร ณ ราคาตลาดมีอิทธิพลต่อการเติบโตในเงินฝากประจำในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นกระทบต่อความต้องการที่จะถือเงินเพื่อจับจ่ายใช้สอย อันมีผลทำให้เกิดอุปสงค์ส่วนเกินและระดับการออมจึงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ Mohammed ยังอธิบายเหตุผลในเชิงทฤษฎีถึงการเปรียบเทียบผลกระทบของรายได้ต่อการออมระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองด้วยว่า ในเขตชนบทสาขาของธนาคารพาณิชย์มีน้อย และอุปนิสัยส่วนตัวของคนในชนบทมักชอบถือเงินมากกว่าที่จะฝากธนาคาร ด้วยเหตุนี้ ระดับรายได้ในชนบทจึงไม่ส่งผลกระทบต่อการออมมากนักเมื่อเทียบกับรายได้ในเขตเมือง จากการศึกษาของ Gulnur Muradoglu และ Fatma Taskin¹⁵ (1996) ศึกษาปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการออมภาคครัวเรือนรวม 30 ประเทศซึ่งจำแนกเป็นประเทศกำลังพัฒนา 11 ประเทศ และประเทศพัฒนาแล้ว 19 ประเทศในช่วงปี 1975 - 1989 โดยใช้รายได้ถาวร รายได้ชั่วคราว และอัตราการเติบโตของรายได้เป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาสัดส่วนการออมภาคครัวเรือนต่อรายได้สุทธิของครัวเรือน (S/Y) ผลการศึกษาพบว่าในประเทศพัฒนาแล้วปัจจัยรายได้ทั้งหมดที่ Gulnur นำมาศึกษานั้นสามารถอธิบายพฤติกรรมการออมของครัวเรือนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางบวก แต่รายได้ถาวรกลับเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่มีผลในทางลบต่อความสามารถในการออมของครัวเรือนในประเทศกำลังพัฒนา แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนทั้งสองกลุ่มประเทศที่ซึ่งมีระดับรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจที่แตกต่างกันส่งผลให้เกิดความแตกต่างในรูปแบบการบริโภค ในประเทศพัฒนาแล้วที่ซึ่งมีระดับรายได้สูง เมื่อรายได้ถาวรเพิ่มขึ้น ครัวเรือนก็จะไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภค ผลจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้การออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนา ครัวเรือนจะมีความเป็นอยู่ที่ยากจนกว่าโดยเปรียบเทียบ เมื่อรายได้ถาวรเพิ่มขึ้นจะเป็นช่องทางให้ครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่าย เป็นผลให้การบริโภคเพิ่มขึ้นและระดับการออมของครัวเรือนจึงลดลง ข้อสรุปนี้ยังสามารถใช้อธิบายได้กับรายได้ชั่วคราวและอัตราการเติบโตของรายได้ได้เช่นกัน ในประเทศพัฒนาแล้วอัตราการเติบโตของแนวโน้มรายได้ต่อหัวของครัวเรือนหรือการเพิ่มขึ้นของรายได้ชั่วคราวจะเป็นผลให้การออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น

¹⁵Gulnur Muradoglu and Fatma Taskin, "Differences in Household Savings Behavior : Evidence from Industrial and Developing Countries," *The Developing Economics* Vol.XXXIV, No.2 (June 1996).

2.2.1.2 สินทรัพย์

ตาม Life - Cycle Hypothesis ได้จำแนกรายได้ออกเป็นรายได้ที่เกิดจากการทำงานและรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์หรือทรัพย์สินสมบัติ ในประเทศพัฒนาแล้วสินทรัพย์มักจะถูกถืออยู่ในรูปสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Assets) ขณะที่ในประเทศกำลังพัฒนาจะถือสินทรัพย์ในรูปสินทรัพย์ที่แท้จริง (Real Assets) อาทิเช่น ที่ดิน ทองคำ เครื่องประดับมีค่าและสินค้าถาวรอื่น ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างสินทรัพย์และการออมของครัวเรือนไม่สามารถระบุได้แน่ชัด โดยที่สุจิตรา (2527) แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์จะเป็นลบเมื่อพิจารณาสินทรัพย์ที่ครัวเรือนถือในรูปแบบการออมหนึ่ง เมื่อครัวเรือนถือสินทรัพย์นี้เพิ่มขึ้น ก็ย่อมทำให้เงินออมลดลง เนื่องจากเห็นว่าออมในรูปสินทรัพย์แล้วจึงไม่มีความจำเป็นที่จะออมทรัพย์สินเพิ่มขึ้น แต่หากพิจารณาสินทรัพย์ที่ครัวเรือนถือสามารถก่อให้เกิดรายได้แก่ครัวเรือน ความสัมพันธ์ก็จะเป็นบวก กล่าวคือ ถ้ารายได้จากทรัพย์สินเพิ่มขึ้น เช่น รายได้จากค่าเช่าที่ดิน ความสามารถในการออมของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์นี้อาจขึ้นกับภาวะเศรษฐกิจได้เช่นกัน ในภาวะที่เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง ค่าของเงินลดลงและสินค้ามีราคาแพง ครัวเรือนจึงมีความต้องการที่จะออมเพิ่มขึ้นเพื่อนำเงินออมไปซื้อทองคำหรือโลหะมีค่ามาเก็บไว้ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติพบว่า เป็นไปตามที่สมมติฐานตั้งไว้ กล่าวคือ สินทรัพย์มีผลกระทบในทางบวกต่อพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในเขตเมืองของภาคกลาง เขตชนบทของภาคเหนือ ด้วยเหตุผลที่ว่าในช่วงก่อนปี 2523 ภาวะเงินเฟ้ออยู่ในระดับสูงโดยเฉพาะในปี 2523 อัตราเงินเฟ้อสูงมากมีผลให้ค่าของเงินลดลงและสินค้ามีราคาแพง ครัวเรือนจึงออมมากขึ้นแม้ว่าจะมีทรัพย์สินมากอยู่แล้ว เพื่อว่าจะสามารถนำเงินออมไปซื้อทองคำและเครื่องประดับมาเก็บไว้ ในขณะที่เขตเมืองของภาคใต้ นั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะ เป็นไปในทางลบ อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากประเพณีของสังคมซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่นิยมออมทรัพย์สินในรูปทองคำและเครื่องประดับ ประกอบกับครัวเรือนคิดว่าจะมีการออมอยู่ในระดับที่เพียงพอแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องออมทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ การออมจึงลดลงเมื่อสินทรัพย์เพิ่มขึ้น จากการศึกษาของโสภณ (2528) ได้ทดสอบสมมติฐานของ Klein - Morgan ที่กล่าวว่ารายได้มีผลในการกำหนดทิศทางการตอบสนองของการออมต่อทรัพย์สินสุทธิในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจะมีความกดดันในการใช้จ่าย ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการออมและทรัพย์สินสุทธิในทางลบ ขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงซึ่งไม่มีแรงกดดันในการใช้จ่าย ความสัมพันธ์ก็จะเป็นบวก โดยที่โสภณใช้ทรัพย์สินทางการเงินสุทธิเป็นตัวแปรแทนทรัพย์สินสุทธิซึ่งเป็นผลต่างระหว่างเงินฝากและเงินกู้ยืมของครัวเรือนทั้งในตลาดการเงินในและนอกระบบ ผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าทรัพย์สินสุทธิส่งผลกระทบในทางบวกต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน และสอดคล้องกับสมมติฐานของ Klein - Morgan เพียงบางกรณีเท่านั้น ในขณะที่ Gulnur (1996) พิจารณาสัดส่วนสินทรัพย์ต่อรายได้โดยตัวแปรสินทรัพย์ใช้ผลรวมของ M_1 และ Quasi -

money ส่วนตัวแปรรายได้ใช้รายได้สุทธิที่เป็นตัวเงิน จากการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่าสินทรัพย์ กำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในประเทศกำลังพัฒนาในทางลบ ขณะที่ไม่แสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในประเทศพัฒนาแล้ว

2.2.1.3 ภาษี

จากการศึกษาในเชิงทฤษฎีพบว่าภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีผลกระทบต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน กล่าวคือ เมื่อจำนวนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเพิ่มขึ้นย่อมทำให้รายได้สุทธิภายหลังจากหักภาษีแล้วลดลง ความสามารถในการออมของครัวเรือนก็จะลดลงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวิลเลียมส์ (2531) โดยที่ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดากำหนดการออมในบริษัทเงินทุนและสหกรณ์ออมทรัพย์ตามสมมติฐาน แต่กำหนดการออมในบริษัทประกันชีวิตแตกต่างจากสมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจากเบี้ยประกันชีวิตสามารถนำมาลดหย่อนภาษีได้ จึงมีผลให้เมื่อมีการเรียกเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเพิ่มขึ้นครัวเรือนจึงพยายามเลี่ยงภาษีโดยการทำประกันชีวิตเพิ่มขึ้น Rogoff (1995) ใช้ภาษีสินค้าบริโภค (Consumption Tax) ในการศึกษาพบว่า การเพิ่มภาษีร้อยละ 1.0 ทำให้อัตราการออมภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.2 ด้วยเหตุผลที่ว่าภาษีสินค้าบริโภคจะลดการใช้จ่ายของครัวเรือน อันเป็นผลให้การออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น

2.2.1.4 สินเชื่อ

ตัวแปรนี้มีอิทธิพลในทางบวกต่อการออมภาคธุรกิจ โดยที่ สมทรง (2529) เห็นว่าระดับการฝากเงินจะขึ้นอยู่กับยอดเงินเครดิตที่ธนาคารให้แก่ลูกค้าในลักษณะของการให้กู้ยืม และการลงทุนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ปริมาณเงินที่ธนาคารให้กู้ยืมนั้นจึงถือเป็นการสร้างเงินฝากชั้นที่สองหรือเงินฝากต่อเนื่อง (Secondary or Derivative Deposits) และมีส่วนทำให้ปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากธนาคารพาณิชย์ขยายสาขาทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ก็จะทำให้กระบวนการสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์มีความต่อเนื่องมากยิ่งขึ้นและสามารถระดมเงินฝากเข้าสู่ระบบธนาคารพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามทฤษฎีการสร้างเงินฝากของระบบธนาคารพาณิชย์ ผลการศึกษาในช่วงปี 2507 - 2526 สอดคล้องตามสมมติฐานโดยที่การเปลี่ยนแปลงของปริมาณเงินฝากธนาคารพาณิชย์เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณเงินให้กู้ยืมสูงสุดเมื่อเทียบกับตัวแปรอิสระอื่นถึงร้อยละ 98.57 ในทิศทางเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์กันตามค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.9928 นอกจากนี้ หากวิเคราะห์ร่วมกับตัวแปรอิสระอื่น อาทิเช่น ผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้น ปริมาณเงินหมุนเวียน อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก และจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยตามวิธีการถดถอยแบบขั้นบันได (Stepwise Regression) พบว่าปริมาณเงินให้กู้ยืมเป็นปัจจัยเดียวที่ถูกเลือกเข้ามาในสมการถดถอย

โดยที่เมื่อธนาคารให้กู้เงินเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะถูกนำไปใช้จ่ายและส่วนหนึ่งรั่วไหลออกไปจากระบบธนาคาร ส่วนที่เหลือจะกลับเข้ามาเป็นเงินฝากธนาคาร จึงมีผลทำให้ปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น 885,540 ล้านบาท ณ ระดับนัยสำคัญร้อยละ 95 Mohammed (1989) ใช้ตัวแปรสินเชื่อของธนาคารในรูปตัวเงินศึกษาการเติบโตในเงินฝากของปากีสถาน ทั้งนี้ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปในทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติสำหรับเงินฝากกระแสรายวัน ในขณะที่การเติบโตในเงินฝากประจำสับสนับสนุนสมมติฐานข้างต้นอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นในสินเชื่อของธนาคารร้อยละ 10 เป็นผลให้เงินฝากประจำเพิ่มขึ้นร้อยละ 6 ด้วยเหตุผลที่ว่าเมื่อธุรกิจได้รับการจัดสรรสินเชื่อจากธนาคาร ทำให้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างต่อเนื่องและสร้างรายได้ในอนาคตจึงเป็นผลให้ธุรกิจสามารถออมทรัพย์ผ่านสถาบันการเงินได้เพิ่มขึ้น

2.2.1.5 การสะสมทุน

วิไลลักษณ์ (2531) ให้คำจำกัดความของการสะสมทุนว่าเป็นปริมาณการลงทุนในสินค้าทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ในทางทฤษฎีการสะสมทุนมีผลในทางลบต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน เมื่อครัวเรือนลงทุนในเครื่องมือเครื่องจักรเพิ่มขึ้น รายได้ที่เหลือเก็บออมในรูปอื่นจะลดลงเป็นผลให้การออมลดลง แต่จากผลการวิเคราะห์ที่ได้พบว่าการสะสมทุนกำหนดการออมที่บริษัทประกันชีวิตแตกต่างจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้วยเหตุผลที่ว่าเมื่อมีการสะสมทุนเพิ่มขึ้นประสิทธิภาพในการผลิตก็ย่อมเพิ่มสูงขึ้นและก่อให้เกิดรายได้ในอนาคตเพิ่มขึ้น การออมในรูปการประกันชีวิตจึงเพิ่มขึ้น

2.2.1.6 จำนวนประชากร

วิไลลักษณ์ (2531) คาดว่าน่าจะมีผลในทางลบต่อการออมของครัวเรือน เมื่อจำนวนประชากรของประเทศเพิ่มขึ้นมีผลให้การใช้จ่ายในการบริโภคเพิ่มขึ้น รายได้ที่เหลือจากการบริโภคจะลดลงและส่งผลกระทบต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน ผลการศึกษาที่ได้พบว่า จำนวนประชากรกำหนดการออมที่ธนาคารพาณิชย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ Roong (1995) ใช้สัดส่วนประชากรวัยทำงานเทียบกับประชากรทั้งหมด โดยอ้างจาก Life Cycle Hypothesis ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรมีผลต่อการออม ผลการศึกษาพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยทำงานร้อยละ 1.0 เป็นผลให้การออมภาคเอกชนและการออมภาคครัวเรือนเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.1 และ 1.7 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่มีอิทธิพลต่อการออมภาคธุรกิจ

2.2.1.7 ปริมาณเงินหมุนเวียน

สมทรง (2529) ใช้ปริมาณเงินในความหมายแคบ หรือ M_1 ในการศึกษาซึ่งแสดงถึงอำนาจซื้อของประชาชนในระบบเศรษฐกิจ และถือว่าเงินตามความหมายนี้เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนหรือมีสภาพคล่องอย่างสมบูรณ์ ผลการวิเคราะห์พบว่า การเปลี่ยนแปลงปริมาณเงินฝากเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณเงินหมุนเวียนร้อยละ 76.15 ในทิศทางเดียวกันและมีความสัมพันธ์กัน 0.8726 ซึ่งตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์ต่อตัวแปรตามน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรอิสระอื่นที่ใช้ในการศึกษา ทั้งนี้สมทรงได้ให้เหตุผลว่าหากปริมาณเงินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น ธนาคารก็จะสามารถระดมเงินออมจากประชาชนได้มากขึ้นมีผลทำให้เงินฝากของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันหากปริมาณเงินหมุนเวียนลดลง ประชาชนต้องการเงินในการซื้อสินค้าและบริการก็จะถอนเงินออกจากธนาคาร ส่งผลต่อเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ลดลง Roong (1995) ใช้ปริมาณเงินในความหมายกว้าง หรือ M_2 เทียบกับผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้นเป็นตัวแปรแทนการพัฒนาทางการเงินในแนวลึก (Financial Deepening) พบว่ามีผลในทางลบต่อการออมภาคครัวเรือน แต่มีผลในทางบวกต่อการออมภาคธุรกิจ ด้วยเหตุผลที่ว่า การพัฒนาทางการเงินแม้จะเสนอทางเลือกในการออมมากขึ้น แต่การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อก็ทำได้ง่ายขึ้นส่งผลต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน ในขณะที่ภาคธุรกิจเมื่อได้รับการจัดสรรสินเชื่อจะทำให้เกิดการลงทุนที่มีประสิทธิภาพและกำไรที่เพิ่มขึ้น เป็นผลให้การออมภาคธุรกิจสูงขึ้น

2.2.1.8 การเติบโตทางเศรษฐกิจ

Roong (1995) พบว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจร้อยละ 1.00 จะเพิ่มอัตราการออมภาคเอกชนและภาคครัวเรือนร้อยละ 0.35 และ 0.25 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่ไม่มีอิทธิพลต่อการออมภาคธุรกิจ

2.2.1.9 ปริมาณการให้บัตรเครดิต

ตัวแปรนี้คาดว่าน่าจะมีผลในทางลบต่อความสามารถในการออมของครัวเรือน เนื่องจากการให้บัตรเครดิตเปรียบเสมือนแหล่งที่ให้สินเชื่อในการบริโภคที่สะดวกขึ้น อันเป็นผลต่อแนวโน้มในการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นและการออมลดลง แต่จากการศึกษาทางเศรษฐมิติของ Roong (1995) พบความสัมพันธ์ในทางบวกต่อการออมภาคเอกชนและการออมภาคครัวเรือน การให้บัตรเครดิตแสดงถึงระดับการพัฒนาทางการเงินในแนวกว้าง (Financial Broadening) เป็นผลทำให้ครัวเรือนหันมาออมทรัพย์สินผ่านตลาดการเงินในระบบมากขึ้น

2.2.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่กำหนดสิ่งจูงใจในการออมของครัวเรือน

2.2.2.1 อัตราดอกเบี้ย

อัตราดอกเบี้ยไม่สามารถอธิบายผลกระทบที่มีต่อการออมของครัวเรือนได้อย่างชัดเจน จากการศึกษาในเชิงทฤษฎีของ Praveena (1986) แสดงให้เห็นว่าในทางหนึ่งอัตราดอกเบี้ยจะเป็นสิ่งจูงใจในการออมที่สถาบันการเงินเพิ่มขึ้นผ่าน Level Effect โดยที่อัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อราคาโดยเปรียบเทียบของการถือเงินและระดับการบริโภคในปัจจุบัน ความโน้มเอียงในการออมจึงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายโดยผ่าน Timing Effect อัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นย่อมเปรียบเสมือนเป็นรางวัลสำหรับการเลื่อนการบริโภคไปยังวัยชรา ทั้งนี้สมมติให้การบริโภคตลอดช่วงชีวิตคงที่อันเป็นผลให้การออมเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน Praveena ยังให้เหตุผลจาก Wealth Effect และ Substitution Effect อีกว่า หาก Substitution Effect มากกว่า Wealth Effect ความสัมพันธ์จะเป็นไปในทางบวก เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเป็นผลให้สินค้าหรือการบริโภคในปัจจุบันมีราคาแพงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าหรือการบริโภคในอนาคต ครัวเรือนจึงออมเงินไว้ใช้จ่ายในอนาคต ข้อสรุปนี้ยังสอดคล้องกับสมมติฐานที่ Hane - Paul Burkner (1981) อธิบายไว้ โดยชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่าการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการออม กล่าวคือ เมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น เงินที่จะลงทุนในตลาดทุนนอกระบบหรือสินทรัพย์ที่มีตัวตนจะไหลไปยังตลาดทุนในระบบ อันเป็นผลให้การใช้จ่ายเงินออมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในอีกทางหนึ่ง Praveena (1986) และ Susangkarn (1989) แสดงว่าอัตราดอกเบี้ยก่อให้เกิดผลทางลบต่อการออมของครัวเรือนก็ต่อเมื่อ Wealth Effect มากกว่า Substitution Effect เนื่องจากครัวเรือนเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นหรือเกิดความรู้สึกว่าร่ำรวยขึ้น เป็นผลให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้น แรงจูงใจในการออมในส่วนที่เหลือจากรายได้ในปัจจุบันจึงลดลง

จากการศึกษาทางเศรษฐมิติของสุชาติ (2528) วิไลลักษณ์ (2531) Mohammed (1989) และ Roong (1995) พบความสัมพันธ์ในทางบวก ส่วนสมทรง (2529) พบความสัมพันธ์ในทางลบ กล่าวคือสุชาติ (2528) ใช้อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำที่ธนาคารพาณิชย์นึ่งหักภาษีในการศึกษา โดยที่อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมีอิทธิพลในทางบวกต่อแรงจูงใจในการออมในรูปสินทรัพย์ทางการเงิน แต่ค่าความยืดหยุ่นของการออมทางการเงินต่ออัตราดอกเบี้ยมีค่าต่ำมากเมื่อเทียบกับความยืดหยุ่นของการออมต่อรายได้ อันสอดคล้องกับความจริงที่ว่าอัตราดอกเบี้ยในแต่ละปีอยู่ในระดับที่ค่อนข้างคงที่ ด้วยเหตุนี้การศึกษาพฤติกรรมการออมของครัวเรือนไทยในรูปสินทรัพย์ทางการเงินในช่วงเวลาที่ทำการ

ศึกษาจึงไม่สามารถพิจารณาได้จากผลตอบแทนหรือการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงิน นอกจากนี้อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมีผลกระทบในทางลบต่อการออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวร ด้วยเหตุผลที่ว่า การออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวรส่วนหนึ่งต้องการเงินกู้จากสถาบันการเงินด้วย อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้มักเป็นไปในทิศทางและขนาดที่ใกล้เคียงกัน เมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินฝากเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักเพิ่มขึ้นอันหมายถึงต้นทุนในการกู้ยืมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น จึงมีผลให้ครัวเรือนตัดสินใจที่จะออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวรและกู้ยืมลดลง ทั้งนี้ดูขนาดยังใช้อัตราดอกเบี้ยสูงสุดของเงินกู้ยืมจากสถาบันการเงินในการศึกษาซึ่งเป็นตัวแปรแทนต้นทุนการสร้างหนี้สินทางการเงินของครัวเรือน พบว่าการเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือนกับการออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวรสัมพันธ์กันในทางบวก หรือความสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเป็นไปในทางลบ หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้นก็จะทำให้การออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวรลดลง ด้วยเหตุผลที่ว่าเป้าหมายในการกู้ยืมส่วนใหญ่ของครัวเรือนเพื่อซื้อสินทรัพย์ถาวร เมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้นครัวเรือนก็จะกู้ยืมลดลงแสดงว่าการออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวรลดลง วิไลลักษณ์ (2531) พบว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำที่ธนาคารพาณิชย์กำหนดการออมที่ธนาคารพาณิชย์และการออมรวมในสถาบันการเงินทั้งห้าแห่งที่ศึกษาในทางบวก แต่กำหนดการออมที่บริษัทเงินทุนและธนาคารออมสินในทางลบ เนื่องจากสถาบันทั้ง 2 แห่งเป็นคู่แข่งของธนาคารพาณิชย์ สำหรับอัตราดอกเบี้ยตัวสัญญาใช้เงินกำหนดการออมที่บริษัทเงินทุนในทางบวก แต่มีผลในทางลบต่อการออมที่ธนาคารพาณิชย์ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารออมสินซึ่งเป็นคู่แข่งกับสหกรณ์ออมทรัพย์กำหนดการออมที่สหกรณ์ออมทรัพย์ในทางลบ นอกจากนี้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมในตลาดก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กำหนดการออมที่ธนาคารออมสินในทางลบ เมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนยินดีที่จะให้กู้ยืมเงินในตลาดมากกว่าที่จะฝากเงินในธนาคารออมสิน Mohammed (1989) พบว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำซึ่งเป็นราคาหรือต้นทุนของการสูญเสียสภาพคล่องในขณะใดขณะหนึ่งสัมพันธ์กับการเติบโตในเงินฝากประจำที่ธนาคารพาณิชย์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.30 ขณะที่การเติบโตในเงินฝากกระแสรายวันให้ข้อสรุปเช่นเดียวกันแต่ความสัมพันธ์นี้ไม่มีนัยสำคัญ Roong (1995) ใช้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงที่ปรับด้วยภาษีและเงินเฟ้อ พบความสัมพันธ์ในทางบวกต่อการออมภาคครัวเรือนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และยังชี้ว่าประเทศกำลังพัฒนาที่มีรายได้ต่ำจะละเลยต่อการตอบสนองของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อการออม เนื่องจากต้องรักษาการบริโภคให้อยู่ในระดับที่พอยังชีพได้ สมทรง (2529) แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงในปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยเงินฝากร้อยละ 87.55 ในทิศทางตรงข้าม โดยมีความสัมพันธ์กัน -0.9357 ทั้งนี้สมทรงใช้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำระยะเวลา 1 ปีของเดือนธันวาคมในการศึกษา เนื่องจากเห็นว่าเงินฝากประจำเป็นที่นิยม

มากกว่าเงินฝากประเภทอื่น อีกทั้งมีลักษณะคล้ายเงินฝากเมื่อเรียกชนิดให้ดอกเบี้ย จะเบิกถอนเมื่อใดก็ได้แต่หากแต่ถอนก่อนครบกำหนดก็จะไม่ได้ดอกเบี้ยหรือลดดอกเบี้ยจ่ายลง

จากการศึกษาของ Praveena (1986) และ Gulnur (1996) ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจน ทั้งนี้ Praveena (1986) ใช้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 12 เดือนลบด้วยอัตราเงินเฟ้อที่คาดคะเนได้จากวิธี Adaptive Model เป็นตัวแปรแทนอัตราผลตอบแทนที่แท้จริงของสินทรัพย์ทางการเงิน เพื่อจัดภาพลวงตาทางการเงิน ผลที่ได้ไม่ชัดเจนทั้งการวิเคราะห์ที่จำแนกเป็นรายประเทศและ การวิเคราะห์ทุกประเทศร่วมกัน ในฟิลิปปินส์และเกาหลี ความสัมพันธ์เป็นไปในเชิงบวก ส่วน มาเลเซีย ไทย และอินโดนีเซียแสดงความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อการออมในแต่ละประเทศโดยที่ความสัมพันธ์นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ Gulnur (1996) ใช้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงในการวิเคราะห์เช่นกัน ผลการศึกษาพบว่าอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงกำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในประเทศพัฒนาแล้วในทางตรงข้าม ส่วนในประเทศกำลังพัฒนาไม่มีความสัมพันธ์ที่แน่นอน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผลกระทบทางรายได้ของอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่านั้นมีความสำคัญกว่าผลของการทดแทนกัน หรืออีกนัยหนึ่งเมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นเพื่อจูงใจให้ครัวเรือนหันมาออมทรัพย์นั้น จะเป็นผลให้รายได้ในปัจจุบันของครัวเรือนลดลงและการออมก็จะลดลง ซึ่งครัวเรือนในประเทศพัฒนาแล้วเห็นความสำคัญของผลทางรายได้มากกว่าผลของการละเว้นการบริโภคในปัจจุบันเพื่อผลตอบแทนในอนาคต สำหรับประเทศกำลังพัฒนา ผลทั้ง 2 ประการนี้ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากความไม่พอเพียงของตลาดการเงินในประเทศ ลอดคัลลิ่งกับข้อสรุปของ Roong (1995)

2.2.2.2 ระดับราคาสินค้าในประเทศ

การศึกษาในทางทฤษฎีให้ข้อสรุปเช่นเดียวกับตัวแปรด้านอัตราดอกเบี้ย นั่นคือไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจน ในทางหนึ่ง Praveena (1986) Sussangkarn (1989) และ Gulnur (1996) อธิบายผลของเงินเฟ้อต่อการออมในทางบวกโดยผ่าน Wealth Effect , Uncertainty and Pessimism Effect และ Income Distribution Effect กล่าวคือ ภาวะเงินเฟ้อจะลดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินที่แท้จริง ความสมดุลของมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สินที่แท้จริง และความมั่งคั่งสุทธิของครัวเรือนที่แท้จริงซึ่งกำหนดให้คงที่ในรูปตัวเงิน ส่งผลให้ระดับการบริโภคที่แท้จริงลดลง ครัวเรือนที่ต้องการรักษาระดับรายได้จากสินทรัพย์จึงเพิ่มการออมจนทำให้สินทรัพย์อยู่ในระดับที่ต้องการโดยผ่าน Wealth Effect ภายใต้อธิบายที่ว่าการออมต้องมีเป้าหมายในการออม (Target Savers) และจุดประสงค์ในการออมของครัวเรือนเพื่อเน้นความสมดุลระหว่างรายได้ในปัจจุบันและกระแสรายได้ในอนาคต นอกจากนี้ผลของเงินเฟ้อก่อให้เกิดความไม่

แน่นอนในอนาคต ส่งผลต่อความต้องการถือเงินเพื่อจับจ่ายใช้สอยเพิ่มขึ้น อัตราดอกเบี้ยจึงเพิ่มขึ้นเพื่อลดอุปสงค์ส่วนเกินและเป็นแรงจูงใจให้เกิดการออมทรัพย์ ในส่วนของผลด้านการกระจายรายได้ หากอัตราเงินเฟ้อในปัจจุบันอยู่ในระดับที่สูงกว่าค่าจ้างที่เป็นตัวเงินอันเป็นผลให้รายได้กระจายจากกลุ่มที่มีความโน้มเอียงในการออมต่ำ คือ คนงาน ไปยังกลุ่มที่มีความโน้มเอียงในการออมสูง คือ ผู้ประกอบการ ระดับการออมโดยรวมของประเทศก็จะเพิ่มขึ้น แต่ในอีกทางหนึ่งเงินเฟ้อมีผลต่อการออมในทางลบ เนื่องจากเงินเฟ้อเป็นผลให้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงของการออมในสถาบันการเงินลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากอัตราเงินเฟ้อเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เป็นตัวเงินในสถาบันการเงิน เป็นสาเหตุให้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงมีค่าเป็นลบและความโน้มเอียงในการออมลดลง ทั้งนี้ Praveena (1986) อธิบายโดย Expectation Effect หรือเงินเฟ้อที่คาดคะเน หากครัวเรือนคาดคะเนว่าอัตราเงินเฟ้อจะเพิ่มขึ้นซึ่งจะทำให้ค่าของเงินในอนาคตลดลง ครัวเรือนจึงมีแนวโน้มที่จะทดแทนการถือเงินด้วยสินทรัพย์ (Real Assets) ใช้จ่ายในสินค้าคงทนถาวรจึงเพิ่มขึ้นกว่าที่วางแผนไว้ และทำให้การออมของครัวเรือนลดลง Gulnur (1996) เห็นว่าการที่อัตราเงินเฟ้อเพิ่มขึ้นจะลดต้นทุนการกู้ยืมที่แท้จริงโดยลมนมติให้อัตราดอกเบี้ยที่เป็นตัวเงินคงที่ จะมีผลกระทบในทางบวกต่อรายจ่ายในการบริโภคของครัวเรือนและทำให้การออมลดลง

แต่จากการศึกษาทางเศรษฐมิติส่วนใหญ่ให้ข้อสรุปของความสัมพันธ์ในทางลบ โดย วิลสัน (2531) ใช้ดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภคและดัชนีราคาสินค้าประเภทอาหารในการศึกษา พบว่า ดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภคกำหนดการออมที่บริษัทประกันชีวิตและสหกรณ์ออมทรัพย์ในทางลบด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภคเพิ่มขึ้นจะมีผลให้รายจ่ายในการบริโภคเพิ่มขึ้น รายได้ที่เหลือเก็บออมไว้จึงลดลง ส่งผลต่อการออมในสถาบันการเงินทั้งสองแห่งในทิศทางตรงข้าม ส่วนครัวเรือนที่ออมเงินกับธนาคารออมสินเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ในระดับปานกลาง ดัชนีราคาสินค้าประเภทอาหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการออมที่ธนาคารออมสินในทิศทางตรงข้าม Praveena (1986) ใช้อัตราเงินเฟ้อที่เป็นจริง (Actual Inflation Rate) ซึ่งวัดจากอัตราการเติบโตของดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภค และอัตราเงินเฟ้อที่คาดคะเน (Expected Inflation Rate) ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของอัตราเงินเฟ้อในปัจจุบันและอัตราเงินเฟ้อที่คาดคะเนในช่วงเวลาที่ผ่านมาโดยวิธี Adaptive Model พบความสัมพันธ์ในทางลบอย่างมีนัยสำคัญในกรณีทั้งหมดทุกประเทศ ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้งอัตราเงินเฟ้อที่เป็นจริงและที่คาดคะเนก่อให้เกิดการเปรียบเทียบผลได้และผลเสีย (trade-off) ระหว่างการบริโภคในปัจจุบันและอนาคต ที่ซึ่งอัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ที่มีตัวตน เช่น บ้านอยู่อาศัยโดยเปรียบเทียบแล้วสูงกว่าผลตอบแทนในเงินฝาก พันธบัตร หรือกรมธรรม์ประกันชีวิต การบริโภคในปัจจุบันจึงเพิ่มขึ้นและการออมจึงลดลง ในกรณีการวิเคราะห์รายประเทศ อัตราเงินเฟ้อที่คาดคะเนกำหนดการออมในทางบวกในมาเลเซีย อินโดนีเซีย

และไทย แต่ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะในมาเลเซียเท่านั้น ส่วนอัตราเงินเฟ้อที่เป็นจริงแสดงความสัมพันธ์ในทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในอินโดนีเซีย ความสัมพันธ์เป็นบวกในฟิลิปปินส์ มาเลเซีย เกาหลีและไทย แต่มีนัยสำคัญเฉพาะมาเลเซียและไทย Gulnur (1996) แสดงว่าภาวะเงินเฟ้อมีผลในทางลบต่อแรงจูงใจในการออมของครัวเรือนสำหรับประเทศพัฒนาแล้ว แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติสำหรับประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากภาพลวงตาทางการเงิน (Money Illusion) ในประเทศพัฒนาแล้ว เมื่อเกิดเงินเฟ้อรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น ครัวเรือนก็จะทำการบริโภคเพิ่มขึ้นเป็นผลให้การออมลดลง ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาความเป็นไปได้ที่จะเกิดภาพลวงตาทางการเงินมีน้อย ครัวเรือนจึงไม่ตอบสนองต่อการเพิ่มขึ้นของเงินเฟ้อ

2.2.2.3 อัตราภาษีดอกเบี้ยเงินฝาก

เป็นอัตราภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายของอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำในสถาบันการเงินต่าง ๆ โดยเป็นตัวแปรที่มีผลกระทบในทางลบต่อแรงจูงใจในการออมของครัวเรือน วิไลลักษณ์ (2531) ให้เหตุผลในทางทฤษฎีว่า การที่อัตราภาษีดอกเบี้ยเงินฝากเพิ่มขึ้นจะส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนสุทธิของการออมในสถาบันต่าง ๆ ลดลง การออมของครัวเรือนจึงมีแนวโน้มที่ลดลง แต่จากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ความสัมพันธ์กลับไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2.2.4 เงินออมจากต่างประเทศ

เงินออมหรือเงินทุนจากต่างประเทศถูกมองว่าจะชดเชยการขาดแคลนเงินทุนในประเทศ และช่วยลดช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา การศึกษาของ Praveena (1986) ได้สนับสนุนแนวคิดข้างต้น โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมตาม Haavelmo Hypothesis ว่าเงินออมจากต่างประเทศเพิ่มความมั่งคั่งที่แท้จริงและระดับการบริโภคในประเทศ โดยเฉพาะเงินออมจากต่างประเทศในรูปเงินให้เปล่า และจะส่งผลกระทบต่อการออมในประเทศให้ลดลงมากกว่าเงินกู้ยืมจากต่างประเทศ ประกอบกับเหตุผลทางจิตวิทยาที่ว่า การเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่างประเทศที่ง่ายกว่าจะลดแรงจูงใจในการออมของครัวเรือนและลดความพยายามของรัฐบาล โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาที่ยากจนและมีความไม่มั่นคงทางการเมืองในการที่จะกระตุ้นการออมในประเทศ จากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์โดยใช้สัดส่วนการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดเทียบกับผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้นให้ผลสอดคล้องกับสมมติฐาน จากการศึกษา รวมทั้งทุกประเทศ การเพิ่มขึ้นของเงินออมจากต่างประเทศร้อยละ 1.00 ทำให้สัดส่วนของทรัพยากรที่จะออมในประเทศลดลงร้อยละ 1.44 - 1.63 และจากการศึกษารายประเทศเงินออมจากต่างประเทศจะทดแทนการออมในประเทศอย่างมีนัยสำคัญในทุกประเทศยกเว้นประเทศไทย การเพิ่มขึ้นของเงินออมต่างประเทศจะลดการออมในประเทศร้อยละ 0.96 - 1.16 ในมาเลเซีย ร้อยละ 1.38 -

1.49 ในฟิลิปปินส์ รั้อยละ 2.02 - 2.63 ในเกาหลี และรั้อยละ 2.15 - 4.53 ในอินโดนีเซีย Roong (1995) พบว่าการไหลเข้าของเงินทุนต่างประเทศเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้นจะลดการออมภาคเอกชนและภาคครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ Gulnur (1996) ใช้สัดส่วน Current Account Balances เทียบกับ Disposable Income เป็นตัวแปรแทนการออมจากต่างประเทศ พบว่าตัวแปรนี้ไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ที่มีต่อการออมภาคครัวเรือนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากตัวแปรนี้ไม่ใช่เครื่องวัดสภาพคล่องของครัวเรือนที่เหมาะสม Gulnur ได้แสดงว่าดุลยภาพภายนอกน่าจะสอดคล้องกับการออมมวลรวม (Aggregate Saving) โดยไม่มีผลทางตรงต่อการออมของครัวเรือน (Household Saving)

2.2.2.5 ผลตอบแทนจากสินทรัพย์อื่นที่สามารถเลือกถือได้

ในปัจจุบันประชาชนมีทางเลือกในการถือสินทรัพย์ทางการเงินและทางกายภาพจำนวนมากที่สามารถเลือกลงทุนเพื่อสร้างความมั่งคั่งและผลตอบแทนที่ดีกว่าในอนาคต อาทิเช่น การลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ พันธบัตรรัฐบาล หลักทรัพย์ หุ้นกู้ ทองคำ และสินทรัพย์สภาพคล่องอื่นที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่าย โดยที่สินทรัพย์เหล่านี้สามารถทดแทนการออมทรัพย์ในสถาบันการเงิน นำมาสู่ความสัมพันธ์ในเชิงลบผืนระหว่างความต้องการในการฝากเงินและผลตอบแทนที่จะได้รับจากทางเลือกอื่น¹⁶ วิไลลักษณ์ (2531) พบว่าอัตราผลตอบแทนในพันธบัตรรัฐบาลที่สูงขึ้นเป็นสาเหตุให้ครัวเรือนยินดีที่จะซื้อพันธบัตรรัฐบาลมากกว่าที่จะออมเงินในสถาบันการเงิน ส่งผลให้การออมรวมในสถาบันการเงินทั้งห้าแห่งและการออมที่ธนาคารพาณิชย์ลดลง Mohammed (1989) ศึกษาผลกระทบของผลตอบแทนจากสินทรัพย์อื่นที่มีต่อเงินฝากกระแสรายวันและเงินฝากประจำในปากีสถาน ผลการศึกษาแสดงความสัมพันธ์ในเชิงลบสำหรับผลตอบแทนของพันธบัตรอุตสาหกรรมซึ่งทดแทนการเติบโตในเงินฝากกระแสรายวันด้วยค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ 2.08 และดัชนีการลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ที่ทดแทนความต้องการในการถือเงินฝากประจำด้วยค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ 0.21

¹⁶Mohammed Nishat and Nighat Bilgrami, "Determinants of Growth of Bank Deposits in Pakistan," *Savings and Development*, p.392.

2.2.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่กำหนดโอกาสในการออมของครัวเรือน จากการศึกษา มีเพียงปัจจัยเดียว คือ จำนวนและสาขาของสถาบันการเงิน

จำนวนและสาขาของสถาบันการเงิน

คาดว่าผลกระทบในทางบวกต่อโอกาสในการออมของครัวเรือน กล่าวคือ การที่ สถาบันการเงินกระจายสาขาไปยังแหล่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเท่ากับเปิดโอกาสให้ครัวเรือนหันมาออม ทรัพย์เพิ่มขึ้น เนื่องจากความสะดวกในการเดินทางไปยังสถาบันการเงินแต่ละแห่ง การออมใน สถาบันการเงินเหล่านี้จึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและเป็นการระดมเงินออมจากประชาชนที่มีอยู่ อย่างกระจุกกระจายให้เข้าสู่ระบบได้มากขึ้น ทั้งนี้จากการศึกษาของ สมทรง (2529) พบว่าการ เปลี่ยนแปลงปริมาณเงินฝากของธนาคารพาณิชย์เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของจำนวนสาขา ของธนาคารพาณิชย์ร้อยละ 96.46 ในทิศทางเดียวกันโดยมีความสัมพันธ์กัน 0.9822 วิไลลักษณ์ (2531) พบว่าจำนวนและสาขาของบริษัทเงินทุน ธนาคารออมสิน และบริษัทประกันชีวิตที่ขยาย ตัวในท้องถิ่นต่าง ๆ เพิ่มขึ้น การออมในสถาบันการเงินเหล่านี้ก็จะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ นอกจากนี้ Mohammed (1989) ยังได้ทดสอบความสัมพันธ์นี้ในปากีสถาน พบว่าสาขา ของธนาคารพาณิชย์กำหนดการเติบโตในเงินฝากทั้งสองประเภทตามสมมติฐานแต่ไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ

2.2.4. ปัจจัยอื่น ๆ

2.2.4.1 อายุของหัวหน้าครัวเรือน

ตาม Life - Cycle Hypothesis กล่าวถึงความสัมพันธ์ของช่วงอายุของหัวหน้าครัวเรือน กับการบริโภคที่แตกต่างกันไป อันส่งผลต่อพฤติกรรมการออมของครัวเรือน จากงานวิจัยของ สุจิตรา (2527) พบว่ามีเพียงเขตเมืองของภาคใต้เท่านั้นที่ค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออม (APS) เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือช่วงระยะเริ่มต้นของชีวิต (≤ 30 ปี) ค่า APS จะอยู่ใน ระดับต่ำเท่ากับ 0.22 หลังจากนั้นในช่วงกลางของชีวิต (31 - 60 ปี) ค่า APS มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประมาณ 0.27 - 0.28 และมีแนวโน้มค่อย ๆ ลดลงเมื่อถึงช่วงปลายของชีวิต (≥ 61 ปี) อย่างไรก็ตาม การศึกษาของสุจิตราไม่สามารถสรุปได้ว่าสมมติฐานนี้จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ประเทศไทยได้หรือไม่ เนื่องจากครัวเรือนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นระบบครอบครัวขนาดใหญ่ โดยเฉพาะในเขตชนบท รายได้และการบริโภคของครัวเรือนย่อยจะไม่เกี่ยวข้องกับครัวเรือนใหญ่ แต่ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามไม่สามารถทราบได้ว่า จำนวนรายได้ที่ได้มานั้นรวมรายได้ของ จำนวนผู้มีเงินได้ในครัวเรือนย่อยด้วยหรือไม่ และตัวเลขขนาดครัวเรือนก็จะนับรวมสมาชิกทั้งหมด

ในครัวเรือน จากการศึกษาของโธม (2528) ได้ทดสอบสมมติฐานวิจัยชีวิตทั้งในและนอกเขตเทศบาล พบว่า ในเขตเทศบาลแตกต่างจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยกลางคนประมาณอายุ 40 - 49 ปี ความนิยมเลี้ยงในการออมหน่วยสุดท้ายกลับลดลง ทั้งนี้อาจเนื่องจากในกลุ่มนี้มีจำนวนผู้พึ่งพิงหรือผู้ไม่มีเงินได้สูงที่สุด จึงทำให้เป็นภาระแก่ครัวเรือนและส่งผลกระทบต่อระดับการออมของครัวเรือน ส่วนนอกเขตเทศบาลพบว่าสอดคล้องกับสมมติฐานข้างต้น เมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากอายุ 20 - 29 ปี เข้าสู่วัยกลางคนประมาณอายุ 30 - 39 ปี และ 40 - 49 ปี ความนิยมเลี้ยงในการออมหน่วยสุดท้ายจะเพิ่มขึ้นและเริ่มลดลงเมื่อเข้าสู่วัยชราประมาณอายุ 50 - 59 ปี อย่างไรก็ตาม ในช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ความนิยมเลี้ยงในการออมหน่วยสุดท้ายจะเพิ่มขึ้นอาจเนื่องมาจากกลุ่มอายุนี้มีจำนวนผู้พึ่งพิงต่ำที่สุด ทั้งนี้ โธมได้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในปี 2536 ไม่ได้แสดงความสอดคล้องกับสมมติฐานนี้อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งประเทศ ครัวเรือนที่มีอายุน้อยจะมีการอมน้อยที่สุดและแนวโน้มการออมจะเพิ่มขึ้นตามอายุ โดยครัวเรือนในเขตเทศบาลที่อยู่ในวัยกลางคนประมาณอายุ 30 - 39 ปี และ 40 - 49 ปี เป็นผู้ออมที่มีความสำคัญมากที่สุด ยกเว้นครัวเรือนที่มีอายุ 50 - 59 ปี ในกรุงเทพฯ และอายุ 60 ปีขึ้นไปในภาคใต้ที่มีการออมสูงเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานสำหรับนอกเขตเทศบาลนั้นให้ผลเช่นเดียวกับในเขตเทศบาล ยกเว้นอายุ 20 - 29 ปีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุ 20 - 29 ปี และอายุ 60 ปีขึ้นไปในภาคใต้ และอายุ 50 - 59 ปีในกรุงเทพฯ ส่วน Sussangkarn (1989) ให้ผลการศึกษาตามสมมติฐาน

2.2.4.2 ขนาดสมาชิกของครัวเรือน

สุจิตรา (2527) แสดงความสัมพันธ์ที่อาจเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและลบ โดยที่หากครัวเรือนมีขนาดใหญ่ขึ้น รายจ่ายในการอุปโภคบริโภคก็จะเพิ่มขึ้นทำให้รายได้ส่วนที่เหลือลดลง จึงเป็นผลให้การออมของครัวเรือนลดลงตามไปด้วย หรือหากสมาชิกของครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในวัยเด็กและวัยชรา อัตราการพึ่งพิงสูง การออมก็จะอยู่ในระดับต่ำ ความสัมพันธ์ในกรณีนี้จึงเป็นไปได้ทั้งในทางบวก แต่หากสมาชิกของครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน อัตราการพึ่งพิงต่ำ ความสัมพันธ์จะเป็นบวก ผลการศึกษาที่ได้พบว่าขนาดครัวเรือนกำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในทางลบเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง Sussangkarn (1989) และ Roong (1995) ก็ได้ผลการศึกษาเช่นเดียวกัน โดย Roong ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าครัวเรือนขนาดใหญ่แสดงถึงความมั่นคงปลอดภัยอันเป็นผลให้ความจำเป็นในการออมเพื่อเหตุฉุกเฉินลดลง

2.2.4.3 จำนวนผู้มีเงินได้หรืออัตราภาษีเงินได้

ผู้มีเงินได้ หมายถึง ประชากรที่อยู่ในวัยทำงาน ในขณะที่ประชากรในวัยพึ่งพิงแสดงถึงประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และมากกว่า 65 ปี อัตราภาษีเงินได้จึงเป็นส่วนหนึ่งของประชากรในวัยพึ่งพิงต่อประชากรทั้งหมด¹⁷ ผลกระทบของจำนวนผู้มีเงินได้หรืออัตราภาษีเงินได้ต่อการออม อาจเป็นไปได้ในทางบวกหรือลบก็ได้ กล่าวคือ เมื่อจำนวนผู้มีเงินได้เพิ่มขึ้นหรืออัตราภาษีเงินได้ต่ำลง รายได้ก็จะเพิ่มขึ้นและส่งผลต่อการออมที่เพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์นี้ก็อาจเป็นไปได้เช่นกัน เนื่องจากจำนวนผู้มีเงินได้ที่เพิ่มขึ้น สมาชิกในครัวเรือนก็อาจไม่มีแรงจูงใจในการออม เพราะอาจคิดว่ามีผู้อื่นในครัวเรือนที่สามารถหารายได้เป็นจำนวนมากจึงทำให้การออมอยู่ในระดับต่ำ Suosangkarn (1989) ได้โต้แย้งว่าหากกำหนดให้ขนาดครัวเรือนคงที่และสมาชิกของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีอายุน้อยกว่า 12 ปีการออมจะเพิ่มขึ้น นั้นแสดงว่าเด็กมีการบริโภคน้อยกว่าผู้ใหญ่ จากการศึกษาของของสุจิตรา (2527) ไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ที่ชัดเจน โดยที่จำนวนผู้มีเงินได้กำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในเขตเมืองของกรุงเทพฯ และ 3 จังหวัดรอบนอก และเขตเมืองของภาคเหนือ รวมถึงกำหนดการออมในรูปแบบเงินสดในเขตเมืองของกรุงเทพฯ และ 3 จังหวัดรอบนอกและภาคกลาง ในเขตชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การออมในรูปแบบฝากและสลากออมสินในเขตชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในทางบวก แต่กำหนดการออมในรูปแบบเงินสดในเขตชนบทของกรุงเทพฯ และ 3 จังหวัดรอบนอก การออมในรูปแบบฝากและสลากออมสินในเขตเมืองของภาคกลาง การออมในรูปแบบฝากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่นในภาคต่าง ๆ ทั้งเขตเมืองและชนบท และการออมในรูปแบบกรรมสิทธิ์ประกันชีวิตในเขตเมืองของกรุงเทพฯ และ 3 จังหวัดรอบนอก ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือในทางลบ โดยแสดงให้เห็นว่าในเขตชนบทครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีนิสัยประหยัดมากกว่าครัวเรือนในกรุงเทพฯ และ 3 จังหวัดรอบนอก และเมื่อครัวเรือนมีจำนวนผู้มีเงินได้มากขึ้น แทนที่จะออมในรูปแบบเงินสด เงินฝากและสลากออมสิน เงินฝากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น และกรรมสิทธิ์ประกันชีวิตเพิ่มขึ้นเนื่องจากระดับรายได้ของครัวเรือนสูงขึ้น แต่กลับออมลดลง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสมาชิกของครัวเรือนแต่ละคนมีนิสัยฟุ่มเฟือยหรือมาจากในเขตเมืองจะมีสินค้าฟุ่มเฟือยจำนวนมาก สมาชิกแต่ละคนต่างคิดว่าเมื่อรายได้ของตนหมดก็อาจแบ่งปันได้จากสมาชิกคนอื่น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การออมในรูปแบบต่าง ๆ ลดลง

¹⁷ในวรรณกรรมของโสภณ โรจน์ธำรงค์ (2536) เห็นว่า "การพึ่งพิง" มีความหมายเช่นเดียวกับ "การพึ่งพา" เนื่องจากแปลมาจากภาษาอังกฤษคำเดียวกัน คือ "Dependency" และเมื่อพิจารณาความหมายของคำทั้งสอง ก็แทบถึงสภาพของการที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องอาศัยสิ่งบุคคลอื่น

การศึกษาของโศภณ (2528) Praveena (1986) Roong (1995) และ Gulnur (1996) แสดงความสัมพันธ์ในทางลบ โดยที่โศภณ (2528) ให้จำนวนผู้ไม่มีเงินได้ของครัวเรือนในการศึกษา พบว่าจำนวนผู้พึ่งพิงกำหนดการออมด้วยความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ทั้งกลุ่มครัวเรือนทั้งหมดและครัวเรือนในเขตเทศบาล ส่วนครัวเรือนนอกเขตเทศบาล จำนวนผู้พึ่งพิงไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ด้วยเหตุผลที่ว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบริเวณนอกเขตเทศบาลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้สามารถหาสิ่งที่สนองความต้องการโดยเฉพาะอาหารได้จากธรรมชาติ ประกอบกับตลาดสินค้าอุปโภคบริโภคยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร จึงเกิดข้อจำกัดในการบริโภคและทำให้จำนวนผู้พึ่งพิงไม่เป็นการแก่ครัวเรือนมากนัก เมื่อจำแนกการศึกษาออกเป็นชั้นอายุ ชั้นอาชีพ ระดับการศึกษา การถือกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน และการออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน ก็เป็นไปตามสมมติฐานทั้งในและนอกเขตเทศบาลเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามในปี 2536 โศภณ พบว่าจำนวนผู้พึ่งพิงกำหนดการออมในทางลบ ยกเว้นในเขตเทศบาลของภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ Praveena (1986) ได้ผลการศึกษาเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุผลที่ว่าเมื่ออัตราการพึ่งพิงเพิ่มขึ้นจะเป็นข้อจำกัดต่อศักยภาพของคนในประเทศที่จะออม ทำให้ความโน้มเอียงในการออมลดลง และส่งผลกระทบต่ออัตราการเติบโตของรายได้โดยรวม จากการวิเคราะห์รายประเทศก็พบความสัมพันธ์ในเชิงลบในฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย Roong (1995) ให้สัดส่วนของจำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงต่อสมาชิกที่มีเงินได้ในครัวเรือนซึ่งให้ผลการศึกษาในทางลบ Gulnur (1998) ก็ให้ข้อสรุปเช่นเดียวกันโดยที่อัตราการพึ่งพิงมีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในประเทศกำลังพัฒนา ขณะที่ไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในประเทศพัฒนาแล้ว ส่วนใหญ่เนื่องมาจากการผันแปรในโครงสร้างอายุของประชากรในสองกลุ่มประเทศแตกต่างกัน ในประเทศพัฒนาแล้วโครงสร้างอายุของประชากรคงที่และมีสัดส่วนของประชากรวัยพึ่งพิงน้อยกว่า ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาอัตราการเกิดของประชากรสูง และโครงสร้างอายุของประชากรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเมื่ออัตราการพึ่งพิงลดลง การออมก็จะเพิ่มขึ้น

2.2.4.4 อาชีพ

Susangkarn (1989) พบว่าผู้ประกอบการอาชีพอิสระมีความโน้มเอียงที่จะออมสูงกว่าผู้ได้รับค่าจ้างและเงินเดือนอันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของรายได้ อีกทั้งครัวเรือนยังมีความต้องการเงินทุนเพื่อการลงทุนและเป็นเงินทุนหมุนเวียนในกิจการ แต่การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อจะทำได้ยากจึงเป็นผลให้การออมทรัพย์ของครัวเรือนสูง นอกจากนี้ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรจะมีการออมสูง ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่รับราชการจะมีแนวโน้มการออมที่ต่ำ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากการที่ข้าราชการมีโอกาสที่จะได้รับเงินบำนาญและการประกันสังคมจึงมีแรงจูงใจในการออมน้อย โดยที่ Roong (1995) ก็ให้ผลการศึกษาเช่นกัน ทั้งนี้จากการศึกษา

Threshold Income ที่แสดงว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับนี้ซึ่งอาจต้องรักษาการบริโภคให้อยู่ในระดับที่พอยังชีพได้จึงมีแนวโน้มที่จะออมลดลงนั้น Roong พบว่าเกษตรกรมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า Threshold Income สูง เนื่องจากรายได้เฉลี่ยของภาคการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ การเติบโตของรายได้ต่อหัวเฉลี่ยร้อยละ 0.6 จากภาคการเกษตร และร้อยละ 10.0 จากภาคที่ไม่ใช่การเกษตรภายใต้แผนพัฒนาฉบับที่ 7 เป็นผลให้สัดส่วนของผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรลดลง ไสภณ (2528) พบว่าพฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนเป็นไปตามสมมติฐานของคาลดอร์ (Kaldor Hypothesis) ทั้งนี้ในเขตเทศบาลผู้ประกอบการส่วนตัวเป็นผู้ออมที่มีความสำคัญที่สุด ขณะที่นอกเขตเทศบาลผู้ประกอบการเป็นผู้ออมที่มีความสำคัญที่สุดทั้ง ๆ ที่กลุ่มนี้มีรายได้ต่อครัวเรือนต่ำที่สุด ทั้งนี้ในปี 2536 ไสภณก็ยังสรุปเช่นเดิม

2.2.4.5 การศึกษา

ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออมของครัวเรือนใน 2 ด้าน ไสภณ (2528) ให้เหตุผลในเชิงทฤษฎีว่า ในด้านหนึ่งการศึกษาจะช่วยเสริมสร้างหรือปลูกฝังทัศนคติของครัวเรือนให้มีวินัยในการใช้จ่าย เป็นผลให้เกิดการประหยัดในรายจ่ายรวมและทำให้ครัวเรือนสามารถออมได้มากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งระดับการศึกษาอาจจะสร้างทัศนคติให้ครัวเรือนนั้นไม่มีความจำเป็นต้องออมมากนัก เนื่องจากการศึกษาที่สูงขึ้นจะช่วยสร้างความมั่นคงในการทำงานหรือไม่มีความเสี่ยงที่จะต้องออกจากงานเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่มีการศึกษต่ำกว่า Susaengkam (1989) พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาสูงส่งผลให้ความโน้มเอียงในการออมลดลง เนื่องจากการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น กระแสรายได้ในอนาคตของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น จึงเป็นแรงจูงใจให้ครัวเรือนออมทรัพย์ลดลง การศึกษาทางเศรษฐมิติของไสภณ (2528) พบว่าความโน้มเอียงในการออมหน่วยสุดท้ายของกลุ่มอุดมศึกษาในเขตเทศบาลมีค่าสูงที่สุด ขณะที่นอกเขตเทศบาล ครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าจะมีความโน้มเอียงในการออมหน่วยสุดท้ายสูงยกเว้นกลุ่มในระดับประถมศึกษาซึ่งมีค่าความโน้มเอียงในการออมหน่วยสุดท้ายสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาเล็กน้อย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะในกลุ่มมัศึกษามีจำนวนผู้พึ่งพิงสูงกว่าในกลุ่มประถมศึกษาจึงเป็นการระแกว่าครัวเรือนทำให้ออมทรัพย์ลดลง อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของไสภณในปี 2536 ปรากฏว่า เมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งประเทศ หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาจะมีการออมต่ำที่สุด ขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาเป็นผู้ออมที่มีความสำคัญมากขึ้น

2.2.4.6 จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการออม

สุจิตรา (2527) ได้จำแนกจุดหมายในการออมออกเป็นการออมเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือชรา เพื่อการศึกษา เพื่อป้องกันการสูญหาย การออมโดยคำนึงถึงผลตอบแทนของสินทรัพย์อื่นที่สามารถเลือกถือแทนสินทรัพย์ที่พิจารณา ความมั่นคงของสถาบันการเงิน สถานที่ในการติดต่อได้โดยสะดวก การได้รับการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ครัวเรือนคำนึงถึงจุดหมายในการออมในทุกกรณีการศึกษา

2.2.4.7 สภาพทางภูมิศาสตร์

ความแตกต่างในสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ ย่อมเป็นผลกระทบต่อความสามารถ สิ่งจูงใจ และโอกาสในการออมของครัวเรือนที่แตกต่างกัน รวมถึงความแตกต่างในระดับการพัฒนาตลาดสินค้าอุปโภคบริโภค อันมีผลต่อเนื่องทำให้พฤติกรรมการออมของครัวเรือนแตกต่างกัน สุจิตรา (2527) ได้เปรียบเทียบความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออมของครัวเรือนเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไปในเขตเมืองและชนบทของภาคต่าง ๆ พบว่าค่า MPS ในเขตเมืองมากกว่าชนบทเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และ 3 จังหวัดรอบนอก ภาคเหนือและภาคใต้ ส่วนภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ค่า MPS ในเมืองน้อยกว่าชนบท Sussangkarn (1989) เห็นว่าครัวเรือนในเขตกรุงเทพฯ ภาคกลาง และภาคใต้จะมีการออมต่ำกว่าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แตกต่างจากการศึกษาของ Roong (1995) ซึ่งพบว่าทั้งครัวเรือนในเขตกรุงเทพฯ และภาคเหนือจะมีการออมน้อย ทั้งนี้ Roong ยังพบว่าภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า Threshold Income สูง สอดคล้องกับความจริงที่ว่าทั้งสองภาคนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้กู้ยืมสุทธิ (Net Borrowers) ขณะที่ภาคกลางสัดส่วนนี้ต่ำที่สุด

ทั้งนี้จากการสำรวจผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการออมสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 2.1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.1 : สรุปปัจจัยกำหนดการออมภาคครัวเรือน

ปัจจัย	ความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎี	ผู้วิจัย
1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจกำหนดความสามารถในการออมของครัวเรือน		
- รายได้ปัจจุบัน	+	สุชาติ กิระกุลณะวณะ (2526) , สุจิตรา บัวใบ (2527) , โสภณ ธีจมีธีรวงศ์ (2528 , 2536) วิไลลักษณ์ ไทยจุดสำร์ (2531) , Roong Poshyananda (1995) , Mohammed Nishat (1989) Guinur Muradoglu (1996)
- ผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้น (GDP)	+	สมทรง จิรพัฒน์กุล (2529)
- รายได้ในอดีต	-	วิไลลักษณ์
- รายได้ชั่วคราว	+	วิไลลักษณ์ , Guinur
- อัตราการเติบโตของรายได้	+	Praveena Dethhithikool (1986) , Guinur
- สินทรัพย์	?	สุจิตรา (+/-) , โสภณ (+) , Guinur (+)
- ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	-	วิไลลักษณ์
- ภาษีสินค้าบริโภค	+	Roong
- สินเชื่อ (กระทบต่อการออมภาคธุรกิจ)	+	สมทรง , Mohammed
- การสะสมทุน	-	วิไลลักษณ์
- จำนวนประชากรของประเทศ	-	วิไลลักษณ์
- อัตราส่วนประชากรวัยทำงาน	+	Roong
- ปริมาณเงินหมุนเวียน	+	สมทรง , Roong
- การเติบโตทางเศรษฐกิจ	+	Roong
- ปริมาณการใช้บัตรเครดิต	-	Roong

ตารางที่ 2.1 (ต่อ) : สรุปปัจจัยกำหนดผลการออมภาคครัวเรือน

ปัจจัย	ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์	ผู้วิจัย
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจกำหนดที่สนใจในการออมของครัวเรือน		
- อัตราดอกเบี้ย	?	สุชาติ, วิไลลักษณ์, Mohammed, Roong (+) สมทรง (-) Praveena, Gulnur (?)
- ระดับราคาสินค้าในประเทศหรืออัตราเงินเฟ้อ	?	วิไลลักษณ์, Praveena, Gulnur (-)
- อัตราภาษีดอกเบี้ยเงินฝาก	-	วิไลลักษณ์
- เงินออมต่างประเทศ	-	Praveena, Roong, Gulnur
- ผลตอบแทนจากสินทรัพย์อื่นที่สามารถเสียภาษีได้	-	วิไลลักษณ์, Mohammed
3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจกำหนดโอกาสในการออมของครัวเรือน		
- จำนวนและสาขาของสถาบันการเงิน	+	สมทรง, วิไลลักษณ์, Mohammed
4. ปัจจัยอื่น		
- อายุของหัวหน้าครัวเรือน	-/+	สุจิตรา, โสภณ, Sussangkarn (1989)
- ขนาดสมาชิกของครัวเรือน	?	สุจิตรา, Sussangkarn, Roong (-)
- จำนวนผู้มีเงินได้หรืออัตราการพึ่งพิง	?	สุจิตรา (?) โสภณ, Praveena, Roong, Gulnur (-)
- อาชีพ	?	โสภณ, Sussangkarn, Roong
- การศึกษา	?	โสภณ, Sussangkarn
- จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการออม	+	สุจิตรา
- สภาพทางภูมิศาสตร์	?	สุจิตรา, Sussangkarn, Roong